

Wittner  
Ferenc

## DEBRECEN VÁROS ERDEINEK KEZELÉSE ÉS VÉDELME A XIX. SZÁZADBAN

A felszabadulás előtt Debrecen város birtokában levő erdők különböző időkben és különböző körülmények között jutottak a debreceniek kezére. A Nagyerdő és Apafája már a XIII. század végén a városé. Nagycserén, Halápon, Paczon és Guthon a XV—XVII. században veti meg a lábát Debrecen. Bánk és Fancsika 1818-ban a kincstártól zálogjogon került a város birtokába.

Az erdőségek — különféle eredetük és jogi természetük ellenére — egy célt szolgáltak, a polgárok tüzi- és épületfa szükségletének kielégítését. Az erdőségek nyáron a kaszáltság, télen a favágatás révén nyújtottak munkát a város lakói számára.

A várossal összefüggő Nagyerdő, az északkeletre eső Apafája és Savóskút, nyugatra Ohat erdői — zárt erdőtestek. A várostól északkeletre és keletre fekvő Nagycsere, Haláp, Fancsika, Bánk, Pacz, a Külső- és Belső Guth nevű erdők már nem voltak egységesek, a város, vagy egyes polgárok tulajdonában levő szántók és kaszálók kisebb-nagyobb foltokban megszakították. (Innen az Erdőpuszta elnevezés.)

A városnak a XV—XVII. században még nem kellett különösebb gondot fordítania erdeinek kezelésére. Az erdőpusztán fekvő hajdani falvak (Bánk, Haláp, Pacz, Fancsika stb.) a török időkben sorra elpusztultak, lakosságuk betelepült a békés munka lehetőségét biztosító városba.

A XVIII. század közepén Debrecen egyre inkább agrár jellegűvé válik. Mindinkább előtérbe kerül az állattenyésztés és a földművelés. Az erdőket ettől kezdve kezdik újra téli legeltetésre használni, de feltűnik az erdőkön a földművelés első nyoma is. 1818-tól kezdve a polgárok már nemcsak pásztorkunyhókat emelnek az erdőn, hanem tanyákat is építenek. Az erdei tisztásokon a szántás és épületek emelése megengedett, a tanács csupán az új vágások legeltetését (7 évig) és az erdőben való szántást tiltja. Az erdőmester is csak a sűrű erdőben való kaszálás ellen tiltakozik.

Az erdők sokáig közös használatban voltak. A város polgárai épületfát onnan ingyen vághattak. A favágás novembertől kezdve februárig tartott. Kezdetben a levágott fát a házzal bíró civisek adójuk után járandósággként kapták. Később önköltségen adták a fát a háztulajdonosoknak. A fa ára egyre emelkedett, mert az erdők kezelésének és felújításának költségei is emelkedtek.

A város vezetősége hamar felismerte az erdő gazdasági jelentőségét és számtalan intézkedést tett annak védelmére, bár ezek gyakran nem érték el a kívánt hatást.

1818-ban *Neuwirt Vince* volt az erdőmester, aki sokkal többet törődött egyéni érdekeivel, mint a város erdeivel. Emiatt állandó volt a torzskodás a város vezetősége és az erdőmester között. Végül a városi tanács az erdőn uralkodó állapotok kivizsgálására bizottságot küldött ki és annak jelentése alapján az erdőmestert eltávolították hivatalából.



A város erdőgazdálkodása ekkor már súlyos állapotban volt. Az erdők leromlását a mértéktelen, szabályozatlan fahasználat mellett a falopások és főleg a legeltetés okozta. Az erdő kiritkult, a magról kelt újulat elpusztult, a megritkult erdőkre is kiterjedő legeltetés, kaszálás, a tisztásokon végzett szántás-vetés sem kedvezett az erdők gyarapodásának. Így lépésről lépésre visszaszorult az erdő.

1829-ben *Semsey Jób* királyi biztos kívánalmának megfelelően — *Lakoszin Antal* diósgyőri uradalmi erdész közreműködésével — rendezték a város erdeit. A rendezés során az összes erdőt negyven részre osztották és évente 654 kh ki-termelését írták elő.

1832-ben kamarai bizottság vizsgálta felül az erdők kezelését és hosszú jelen-tésében panaszt emelt a található hiányosságok miatt. A hiányosságok fő okát az elégtelen ellenőrzés miatt lehetőségessé váló legeltetés, lopás és tervszerűtlen használat eluralkodásában vélték megtalálni.

Az erdőket fenyegető veszélyt felismerve a város vezetősége fokozatosan ki-építette azt a szervezetet, amely már képes volt az erdők kezelését és védelmét biztosítani. 1882-ben a város tulajdonában levő 45 290 kat. holdat kitevő erdő-birtok, amelyből 23 497 kh (51,8%) volt a fával benőtt terület, öt kerületre volt felosztva. A nagyerdői kerülethez tartozott a Nagyerdő, Monostor, Apafája és Ohat, a nagycserei kerülethez Nagycsere, Pacz és Fancsika, a halápi kerülethez Haláp és Bánk, a guthi terület Belső- és Külső Guthból állt, a legkisebb volt a Hajdúsámson határában fekvő savóskúti kerület.

A város erdőgazdálkodásának gazdája, felelőse az erdőtanácsnok volt aki, mint a városi tanács tagja, a tanácsüléseken az erdészeti ügyeket és az erdészeti sze-mélyzetet képviselte, az erdőmestert ellenőrizte és jelentéseire és kérdéseire a szükséges felvilágosítást megadta.

Az összes erdészeti ügy tényleges irányítását a szakképzett *erdőmester* látta el. Időről-időre ő állította össze a favágatási tervet, és a tanács jóváhagyásával elvégeztette az erdő letarolását. Számba vette és rendszeresen nyilvántartotta a város tulajdonában levő kaszálókról befolyt jövedelmet. Felügyelt a faraktárakra — és kisebb kiadásokra pénzt is utalványozhatott. Az erdőkben végzett munkák-ról havonta küldött jelentést a városnak, az erdőkben észlelt károkról pedig ugyancsak havonta tett bejelentést a rendőrkapitánysági hivatalnak. Egyéb ügyekben a tanácshoz esetenként fordult beadványokkal és kérelmekkel.

Az erdőmester egyben a nagyerdői kerületet is vezette. Beosztottja volt az *erdőgyakornok*, aki az irodai munkákban segédkezett és az erdőmester távollé-tében a nagyerdői kerületben helyettesítette őt.

Az egyes kerületeket, a nagyerdőt kivéve, az *erdőszők* kezelték. Az erdőszők főleg a védelemmel voltak elfoglalva. Az erdőben történt károkat az erdőmes-teri hivatalnak jelentették. Jelentéseiket az *erdővédek* bemondása alapján ké-szítették el, s azokhoz mellékeltek a kár nagyságát is. A kerületeikben szükséges *munkásokat* maguk fogadták fel, s azokkal az erdőmester által engedélyezett, illetve elrendelt munkákat elvégeztették. Nyilvántartást vezettek az erdőben levő szántókról-kaszálókról, s az erdőben lakó személyekről.

Az erdővédek legfontosabb feladata az erdővédelem volt. A Nagyerdőn 3, Monostoron 1, Apafáján 1, Ohaton 1, Nagycserén 4, Paczon 2, Fancsikán 2, Ha-lápon 6, Bánkon 3, Guthon 7, Savóskúton pedig 2 erdővéd látta el az erdővédel-met.

Tavasszal a hó elolvadása után, kb. hat hétig, amíg az erdő ki nem zöldült és az alom és az elszáradt fű könnyen meggyulladt, az erdővédek mellet 36 sze-mélyt *tűzörként* alkalmazott a város. Ezek feladata volt a tűz figyelése és ol-



tása, e mellett a csemetekerti munkák elvégzése és az erdősítések és kapálások végrehajtása is.

A vágástereken összerakott ölfából a polgárokat illető rész a polgárok által megvászárt két faosztó biztosnak lett átadva. Ezek egy őrnek és 6 lovas erdővéd segítségével osztották szét a fájárandóságot. A faosztó biztosok és az őrnek megbízatása addig tartott amíg a fát tulajdonosaik haza nem szállították. Ez rendszeresen 2—3 hónapot vett igénybe.

A rakodókon, faraktárakban tárolt fa őrzéséért öt faraktáros volt felelős, míg az árusítással a városgazdai hivatal volt megbízva. A fáért befolyt pénz elszámolását és kezelését a városi házipénztár végezte.

A falopással és a legeltetéssel okozott károk mellett évről évre a tűz jelentette a legnagyobb veszélyt az erdőkre. A tűz leggyakrabban emberi vigyázatlanságból keletkezett. A legnagyobb tűzkárt 1874-ben mutatták ki, amikor 140 kh erdő égett le.

Debrecen város erdeinek kezelését és védelmét ellátó szervezet hatékonyan működött egészen a felszabadulásig. Ekkor feladatát az állami erdészet vette át. A hajdani szervezet létjogosultságát igazolták az eredmények. A szervezetnek, illetve dolgozóinak köszönhető, hogy a város erdei átvészelték a legnehezebb időket is, s a város határa, mint annyi más alföldi falu és város határa, nem kopárosodott el.

634.0.152

Kárpáti  
László

## A BARCSI ŐSBORÓKÁS GERINCES FAUNÁJÁRÓL

Az erdészeti szakirodalomban Somogyi homokvidék erdőgazdasági táj-néven ismert terület déli része, természeti szépség és tudományos érték szempontjából, méltán keltette fel a természetvédelmi szakemberek érdeklődését az utóbbi időben. Ártéri és láp erdők, borókás homoki legelők, kultúr és természetes erdefenyvesek, borókás nyíresek, nagy kiterjedésű égeresek egymás szomszédai errefelé. Közéjük ékelődve olyan eredeti növénytársulások találhatók, melyekben az egyes állatközösségek részben vagy teljesen mentesek minden külső beavatkozástól.

A terület határait csak érintette vonhatjuk meg. Hozzá hasonlóak szép számmal fordulnak még elő a Somogyi homokvidéken, ám a legjellemzőbb és egyben legszebb mégis az a Darány körüli 3400 ha, amelyet 1974 tavaszán „Barcsi ősborkás” tájvédelmi körzettel nyilvánított az Országos Természetvédelmi Hivatal. A Dráva, valamint Barcs, Somogytarnóca, Szulok, Istvándi, Kastélyosdombó és Drávatamási községeket összekötő vonal, tehát egy olyan vidéket határol, melynek egyik fő hivatása a helyi növény- és állatvilág átmentése olyan korokba, mikor rajta kívül, csak hasonló rendeltetésű területek büszkélkedhetnek természetes biocénózissal. Botanikai értékeire Boros Ádám még századunk elején felhívta a figyelmet. Borhidi Attila közelmúltban végzett